

آموزش داستان نویسی

دکتر علی اکبر کمالی نهاد

عضو هیئت علمی دانشگاه فرهنگیان تهران

دکتر سودابه کشاورزی

مدرس دانشگاه فرهنگیان تهران

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

آموزش داستان‌نویسی

مؤلفان:

دکتر علی اکبر کمالی نهاد

عضو هیئت علمی گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان تهران

دکتر سودابه کشاورزی

مدرس دانشگاه فرهنگیان تهران

انتشارات دانشگاه فرهنگیان

انتشارات زوّار

سرشناسه	: کمالی نهاد، علی اکبر، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	: آموزش داستان نویسی / مؤلفان علی اکبر کمالی نهاد، سودابه کشاورزی، ویراستار عطیه مشاهری فرد.
مشخصات نشر	: تهران : زوار، انتشارات دانشگاه فرهنگیان، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری	: ۲۶۴ ص.
شابک	: 978-964-401-603-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: داستان نویسی Fiction -- Authorship
شناسه افزوده	: کشاورزی، سودابه، ۱۳۶۵-
شناسه افزوده	: دانشگاه فرهنگیان. انتشارات
رده بندی کنگره	: PN۳۳۵۵
رده بندی دیویی	: ۸۰۸/۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۹۵۳۵۷۶
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

انتشارات دانشگاه فرهنگیان

انتشارات زوار

آموزش داستان نویسی

مؤلفان:

دکتر علی اکبر کمالی نهاد

عضو هیئت علمی گروه آموزش زبان و ادبیات فارسی دانشگاه فرهنگیان تهران

دکتر سودابه کشاورزی

مدرس دانشگاه فرهنگیان تهران

ویراستار: دکتر عطیه مشاهری فرد

نوبت چاپ: اول، تابستان ۱۴۰۱

شمارگان: ۲۲۰ نسخه

تنظیم و صفحه‌آرایی: منیژه گلستانی

طرح جلد: سعیده نیکبخت

چاپ و صحافی: دوستان

قیمت: ۱۴۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۱-۶۰۳-۵

نشانی: تهران، خیابان انقلاب، خ ۱۲ فروردین، نیش خ وحید نظری، شماره ۲۳

تلفن: ۶۶۴۶۲۵۰۳ - ۶۶۴۸۳۴۲۳ - ۶۶۴۸۳۴۲۴

ارتباط با مؤلفان: ۰۹۱۸۸۶۳۰۱۷۶

alikalami.1386@yahoo.com

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

- داستان چیست؟ ۱۱
- ویژگی‌های نویسنده ۱۴
- ایده یا فکر اولیه ۱۷
- تاریخچه داستان ۲۰
- تکالیف ۲۳

فصل دوم: روش‌های نوشتن داستان به کمک خط طرح

- خط طرح چیست؟ ۲۵
- شخصیت اصلی داستان (توصیف اجمالی) ۳۳
- حادثه اصلی داستان ۳۵
- پایان داستان ۴۴
- تکالیف ۴۷

فصل سوم: کاربست عناصر داستانی

- آغاز و میانه در داستان ۴۹

۵۳	پلات چیست؟
۵۵	موضوع، مضمون و پیرنگ
۵۸	گفتگو در داستان
۶۱	عناصر صحنه
۷۱	شخصیت‌پردازی
۷۵	درون‌مایه
۷۷	الگوی حادثه
۷۸	زاویه دید
۸۰	زاویه دید اول شخص
۹۰	زاویه دید دوم شخص
۹۲	زاویه دید سوم شخص
۹۴	فضاسازی
۹۶	تکالیف

فصل چهارم: نگارش انواع داستان

۹۹	رمان
۱۰۱	داستان بلند
۱۰۳	داستان کوتاه
۱۰۶	داستانک
۱۰۸	تکالیف

فصل پنجم: تکنیک‌های خلاقیت در داستان‌نویسی

۱۰۹	شروع مناسب
۱۳۶	شخصیت‌پردازی خلاق
۱۳۷	رفتار
۱۳۸	انگیزه و دلایل رفتار شخصیت

۱۴۰.....	رفتار اشخاص و شخصیت‌پردازی
۱۴۱.....	لحن و شخصیت‌پردازی
۱۴۳.....	توصیف جسمانی و ظاهری
۱۴۹.....	توصیف حالات و ویژگی‌های روانی
۱۵۷.....	نام‌ها و اسامی
۱۶۲.....	زاویه دید مؤثر
۱۶۲.....	زاویه دید دانای کل نامحدود
۱۶۹.....	زاویه دید دانای کل محدود
۱۷۲.....	زاویه دید اول شخص (قهرمان)
۱۷۴.....	زاویه دید اول شخص (شاهد)
۱۸۶.....	دیالوگ‌های قوی
۱۹۷.....	فضاسازی و روایت قدرتمند
۲۱۴.....	طرح داستان جاذب
۲۱۶.....	کشمکش و درگیری متنوع
۲۲۲.....	مشخص کردن نقطهٔ اوج بحران
۲۲۴.....	گره‌گشایی
۲۴۱.....	تکالیف
۲۵۹.....	منابع

مقدمه

داستان یکی از مهم‌ترین و مؤثرترین انواع ادبی جهان است. داستان از گذشته‌های دور با زندگی انسان‌ها عجین شده است. اولین داستان‌ها هم‌چون مردم روزگار خود ساده و ابتدایی بودند؛ اما با گذشت زمان، همراه با افکار انسان‌ها تکامل یافتند و پیچیده شدند.

در ادبیات ایران مانند بسیاری از ملل جهان، قصه با همان ویژگی‌های سنتی رواج داشت؛ اما داستان یا رمان به معنای امروزی خود، بعد از انقلاب مشروطه در این سرزمین زاده شد. این ارمغان نو حاصل دگرگونی اندیشه و حرکت جامعه ایرانی به سوی پیشرفت بود و در طی این یک قرن، دچار تغییرات بسیاری شد تا به شکل امروزی خود درآمد.

هر داستان متشکل از عناصری است که وجود آن‌ها باعث شکل‌گیری داستان و به وجود آمدن ساختار آن می‌شود. در باب عناصر داستان تقسیم‌بندی‌های متعددی وجود دارد که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از: طرح یا پیرنگ، شخصیت، زاویه دید، درون‌مایه، گفت-وگو و فضا. این عناصر به هم پیوسته و در ارتباط مستقیم با هم هستند. پیرنگ داستان در پیوند با شخصیت‌ها، شخصیت با زاویه دید، فضا با شخصیت و خلاصه به گونه‌ای همه اجزای سازنده داستان با هم در ارتباطند و تفکیک و جدا کردنشان از هم غیرممکن است.

جنبه‌های زیادی از داستان، جوششی است که از درون داستان نویس می‌جوشد؛ ولی تحقیقات نشان می‌دهد که نویسندگی به عنوان رفتاری عملی و نوشتنی از دوران کودکی و نوجوانی به صورت توانی بالقوه در دانش‌آموزان نهفته است. آموزگاران و دبیران آگاه به هنر داستان‌نویسی می‌توانند ظرفیت‌ها و استعداد‌های پنهان هنری و ادبی را در میان دانش‌آموزان کشف کنند و به بالندگی آن کمک کنند.

برای یادگیری شگرد‌های داستان‌نویسی علاقه و پیگیری دو شرط بایسته است؛

معیارهای ضروری دیگر عبارتند از:

۲. نوآوری؛

۳. مطالعه مستمر و کافی؛

۴. آگاهی از مسایل انسانی و جامعه‌شناسی؛

۵. داشتن نثری خوب و پرورده؛

۶. شناخت عناصر داستانی.

داشتن استعداد و ذوق داستان‌نویسی، امری فطری است. فطرت یا سرشت آدمی، آموزش‌ناپذیر است؛ ولی بقیه شگردهای داستان‌نویسی در صورتی که شرط علاقه و پیگیری در نویسنده باشد، آموختنی و یاددانی خواهد بود.

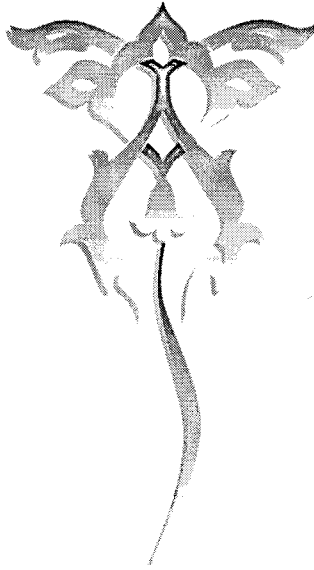
هنرمند داستان‌نویس به جز دانش‌های ادبی از قبیل: بیان، معانی، دستور زبان و... به دانش‌های دیگری نیز نیازمند است. حتی به علوم دقیقه و محض مانند ریاضیات، هندسه و فیزیک؛ اما شرط لازم و کافی در نویسندگی، دانستن همه دانش‌ها در حد تخصصی و اجتهاد نیست؛ بلکه داستان‌نویس باید از دانش‌ها، آگاهی متعارفی داشته باشد.

کتابی که در دست دارید، با هدف آموزش فن داستان‌نویسی نوشته شده است. این کتاب علاوه بر ارائه اطلاعاتی در زمینه عناصر داستان، با بیان تکنیک‌های خلاقیت در داستان‌نویسی، به پویایی ذهن فراگیران نیز کمک می‌کند. نکته حائز اهمیت در کتاب پیش‌رو این است که بعد از طرح تکنیک‌های خلاقیت در داستان‌نویسی، برای آشنایی عمیق‌تر خوانندگان به بررسی و تحلیل تکنیک‌ها در آثار برجسته داستانی پرداخته شده و در پایان هر مبحث تکالیف یادگیری و عملکردی برای فراگیران طرح شده است که بر جنبه آموزشی و کاربردی کتاب می‌افزاید.

امید است با مطالعه این کتاب، بخشی از نیازهای نوجوانان و دانش‌آموزان در زمینه هنر داستان‌نویسی برآورده شود. در پایان از همه خوانندگان تقاضا داریم کاستی‌ها و کمبودهای مباحث این کتاب را یادآوری نمایند تا با استفاده از صیقل نقد، چاپ‌های بعدی را پیراسته‌تر پیش‌کش داریم.

فصل اول

کلیات

داستان چیست؟

داستان، نوشته‌ای است که نویسنده آن با تخیل و از طریق پروراندن و گسترش حادثه‌ای می‌کوشد تا بر احساس خواننده اثر بگذارد. همین دو ویژگی باعث می‌شود داستان، نوشته‌ای هنری باشد.

ای. ام. فورستر، رمان‌نویس انگلیسی، در کتاب جنبه‌های رمان، داستان را بدین صورت تعریف می‌کند:

داستان نقل وقایع است به ترتیب توالی زمان؛ مثلاً ناهار پس از چاشت و سه‌شنبه پس از دوشنبه و تباهی پس از مرگ می‌آید و بر همین منوال. داستانی که داستان باشد، باید واجد یک خصیصه باشد: شنونده را بر آن دارد که بخواهد بداند بعد چه روی می‌دهد و بر عکس ناقص است وقتی کاری می‌کند که خواننده نخواهد بداند که بعد چه خواهد شد.^۱

داستان نوشته‌ای است که در آن ماجراهای زندگی به صورت حوادث مسلسل بیان می‌گردد.^۲ وقایعی که داستان پیرامون آن شکل می‌گیرد، باید پیوستگی علت و معلولی داشته باشند. هسته اصلی داستان حداقل از سه واقعه تشکیل می‌گردد که زمان دوتا از این وقایع باید با هم متفاوت باشد؛ مثلاً اگر بگوییم:

---

۱. یونسی، ۱۳۹۶: ۳۹. میرصادقی، ۱۳۹۴: ۴۶.

«او را دیدم»

این جمله شامل یک واقعه است: دیدار مرد با زن، اما اگر بگوییم:

«او را دیدم و از او خوشم آمد.»

در این عبارت دو واقعه گنجانده شده: یکی دیدن و دیگری خوش آمدن که حدوث واقعه اول عینی است و رخداد واقعه دوم ذهنی و هنوز برای تکوین و آفرینش داستان کافی نیست، مگر این که واقعه سومی نیز مطرح شود:

«او را دیدم و از او خوشم آمد و بعد با هم عروسی کردیم.»

در این مفهوم همه آن چیزهایی که داستانی به آن نیازمند است و ذکر آن‌ها گذشت، وجود دارد؛ یعنی سه واقعه و زمان دو تا از این وقایع نیز با هم متفاوت است.^۱ خواننده از دو حیث به داستان علاقه دارد:

۱. گذراندن اوقات فراغت و سرگرمی و لذت بردن از خیال‌پردازی.

۲. کنجکاوی و آرزوی درک کُنهِ واقعیت، به بیانی دیگر دریافت اطلاعات.^۲

هر چند جدا کردن این دو از هم کار ساده‌ای نیست ولی آنچه اثری را تا حد شاهکار داستانی می‌رساند ویژگی دوم است؛ یعنی دریافت اطلاعات از طریق کنجکاوی و آرزوی بشر برای درک واقعیت. از این رو خواننده فکور امروزی بیشتر مایل به کسب اطلاعات از داستان است تا سرگرم شدن و لذت بردن از آن.^۳

ویژگی‌های نویسنده

مانایی و پویایی تمدن و فرهنگ بشری در گرو قلم‌قدیرتمند نویسندگان است؛ نویسندگی راهی برای انتقال اطلاعات و عواطف انسان‌هاست؛ از این رو شناختن

۱ میرصادقی، ۱۳۹۴: ۴۹

۲ بونسی، ۱۳۹۶: ۳۶-۳۴.

۳ میرصادقی، ۱۳۹۴: ۵۲-۵۳.

ویژگی‌های نویسنده خوب ضروری است. برخی از ویژگی‌های اصلی و مشترک بین تمامی نویسندگان عبارتند از:

- هوشمندی و حساسیت -

هوشمندی و حساسیت نسبت به رخداد‌های زندگی، از ویژگی‌های ممتاز یک نویسنده نوآور است. پیش‌زمینه ورود به دنیای هنر، هوشمندی و حساسیت به رویدادهاست. عکس‌العمل و حساسیت حسی و عاطفی هنرمندان در مورد مسائل انسانی و اتفاق‌هایی که برای خودشان یا افراد دیگر روی می‌دهد، به مراتب عمیق‌تر و گسترده‌تر از افراد معمولی است؛ به همین دلیل واکنش آنها نیز نسبت به عالم بیرون متفاوت است.

- خلاقیت و نوآوری

اگر نویسنده در نوشتن مقلد نباشد اثرش دارای خلاقیت است. در حقیقت خلاقیت همان نوآفرینی است. نویسنده خلاق همه راه‌های ممکن را برای نوآوری اثرش می‌کاود تا روشی منحصر به خود بیابد که تقلیدی خشک از شیوه‌های پیشین نباشد.

- پشتکار و تلاش

هر کاری ابتدا باید بد انجام شود تا به نتیجه رضایت‌بخشی برسد. یکی از ویژگی‌های نویسنده خوب ممارست و پشتکار است. او باید با برنامه‌ریزی دقیق، پشتکار و افزایش دانش، اثر خود را ارتقا بخشد و به نقطه تعالی برسد.

- سیر و سیاحت هدفمند

سیر و سیاحت و آشنایی با فرهنگ‌ها و تمدن‌های گوناگون به نویسنده وسعت دید می‌بخشد و او را از پیش‌داوری درباره جوامع دیگر دور نگه می‌دارد. نویسنده با کسب اطلاعات بیشتر از افقی فراتر به مسائل مختلف می‌نگرد. به همین دلیل می‌تواند قضاوتی

منصفانه نسبت به مسائل داشته باشد و این امر خود باعث جذابیت نوشته‌های او می‌شود.

- تسلط داشتن بر موضوع

نویسنده خوب بر موضوعی که در مورد آن می‌نویسد علم و آگاهی کامل دارد و در آن زمینه صاحب نظر است.

- داشتن اطلاعات عمومی

داشتن اطلاعات عمومی و آگاهی از مسائل کلی جوامع از امتیازهای اکتسابی یک نویسنده متبحر است.

- آشنایی با قواعد دستور زبان فارسی

یک نویسنده توانا و ماهر باید با دستور زبان فارسی، آئین نگارش و ویراستاری متن آشنا باشد. عدم رعایت قوانین نگارشی و ادبی آسیب‌های جدی به نوشته و در نهایت به وجهت اجتماعی و علمی نویسنده وارد می‌کند.

- بالا بودن دایره لغات

یکی از معیارهای مهم برای نویسندگی، دایره لغات است. کلمات تکراری باعث می‌شود متن تکراری و خسته‌کننده باشد. هر کلمه نمادی از یک مفهوم است. دایره واژگانی وسیع نویسنده به این معناست که او عمیق و گسترده فکر می‌کند و این امر خود باعث جذابیت و شیرینی متن او می‌شود.

- مطالعه فراوان

نویسندگان بزرگ به صورت آنی و ناگهانی نویسنده نشده‌اند؛ بلکه زمانی طولانی را صرف مطالعه آثار بزرگان کرده‌اند و از تجربیات آنان بهره گرفته‌اند. مطالعه آثار نویسندگان بزرگ به صورت غیرمستقیم در زمینه نویسندگی الهام‌بخش و تأثیرگذار است.

-شناختن مخاطبان

محتوا و تکنیک‌های نویسندگی باید متناسب با شرایط مخاطبین باشد. نوشتن بدون توجه به اقتضای حال مخاطب مانند پرتاب تیر بدون داشتن هدف است. نویسنده توانا به نیازها، دغدغه‌ها و آرمان‌های مخاطبین اثر خویش آگاهی دارد.

ایده یا فکر اولیه

ایده، فکری قابل اجراست که مضمون یا مفهوم را به موجزترین صورت بیان می‌کند. هر هنرمند پیش از آفرینش اثر هنری به ایده‌پردازی مشغول می‌شود. گام نخست در داستان‌نویسی، شکار ایده مناسب است. ایده نتیجه دقت و باریک‌بینی، خلاقیت و تخیل‌ورزی است. ایده‌های داستانی ممکن است درون یک تصویر، یک واقعه و یا یک گفتگو باشد؛ بنابراین برای ایده‌یابی بهتر است نسبت به زندگی خودمان کنجکاوانه دقیق شویم؛ زیرا ممکن است برخی از حوادث همان جرقه لازم برای ایده‌پردازی باشد. روش‌های صددرصدی برای ایده‌یابی وجود ندارد؛ اما با کمک شیوه‌هایی می‌توان ذهن را برای ایده‌پردازی ورزیده کرد. در ادامه با برخی از این روش‌های معتبر و تجربه‌شده آشنا می‌شویم:

-ایده‌پردازی با اقتباس

شرح حال و زندگی بزرگان تاریخ یکی از منابع مهم و باارزش برای ایده‌پردازی در زمینه داستان‌نویسی است. از این روش باید با مطالعه دقیق استفاده کرد و باید احتیاط کرد که واقعیات تاریخی تحریف نگردد. اقتباس کردن از زندگی شخصیت‌های گمنام ولی با زندگی‌نامه‌ای درخشان، می‌تواند منجر به خلق اثر هنری جذابی شود؛ مثلاً فیلمنامه «شبی که ماه کامل شد» از نرگس آبیاری اقتباسی از زندگی شخصیت‌های گمنام است که بسیار موفق بود. این فیلم ماجرای زجرهای عروس ریگی، سرکرده گروهک تروریستی را به تصویر می‌کشد.

- ایده‌یابی با روش تداعی آزاد

روش تداعی آزاد یکی از روش‌های روانکاوی است که فروید آن را ابداع کرد. در این روش از شخص درخواست می‌شود که هر چیزی که به ذهنش می‌رسد بدون اندیشه قبلی و بی‌محابا بیان کند.

امروزه در کلاس‌های نویسندگی از این روش برای ایده‌یابی در داستان نویسی استفاده می‌شود. ایده‌پرداز هنگام اندیشیدن به یک موضوع، کلمه یا تصویر آنچه را به ذهنش می‌رسد، بی‌درنگ بیان می‌کند. بعد کلمات جدیدی را پیرامون کلمات قبلی می‌نویسد. سپس شاخه‌ای از کلمات در اطراف کلمات قبلی شکل می‌گیرد. در مرحله بعد داستان‌نویس از خود می‌پرسد «چرا این کلمه را نوشتم؟ چه معنایی برای من داشته؟» یا این که «چرا این اسم را نوشتم و کلمه دیگری را نوشتم؟». در پایان از اتصال چند کلمه یا نوشته در توالی هم، جملات جدیدی آفریده می‌شود که می‌توان آن‌ها را دستمایه ایده‌پردازی قرار داد.

- یافتن ایده با کمک عناصر داستان

عناصر داستان اجزای بنیادین تشکیل‌دهنده داستان هستند. در مورد تعداد عناصر بنیادین داستان اتفاق نظر وجود ندارد؛ ولی مهم‌ترین عناصری که می‌توان از آن‌ها برای یافتن ایده داستانی استفاده کرد عبارتند از: شخصیت، زمان و مکان، پیرنگ و مضمون که در ادامه در مورد هر کدام توضیح مختصری ارائه می‌شود.

الف) یافتن ایده با استفاده از شخصیت

شخصیت یکی از مهم‌ترین عناصر داستان برای ایده‌یابی است. داستان می‌تواند حول یک شخصیت داستانی شکل گیرد. جنسیت، سن و سال، مشکلات جسمی و روحی، شغل و اعتقادات شخصیت می‌تواند ایده داستانی قرار گیرد. باید دقت کرد که گفتگوها و کنش‌های یک شخصیت کودک با شخصیت جوان، دانشمند با کارمند پایین مرتبه، زن با

مرد، نوع دوست با نژادپرست و سالم با افسرده متفاوت است. شخصیت داستان پیچیدگی‌های بسیاری دارد که می‌تواند در ایده‌یابی برای داستان نویسی راهگشا باشد.

ب) ایده‌یابی با کمک مکان و زمان

عنصر مکان و زمان می‌تواند برای ایده‌یابی الهام‌بخش باشد. داستان می‌تواند در کنار کوه، دریا یا در کویر شکل گیرد. هر کدام از این مکان‌ها می‌تواند ایده‌ی مناسبی برای داستان نویسی باشد؛ پوشش، شغل، رسوم، معماری، باورها و روحیات مردمی که در کنار دریا زندگی می‌کنند با مردم ساکن در مناطق کوهستانی متفاوت است.

مکان‌های اجتماعی نیز با هم فرق دارند؛ توجه به تفاوت شیوه‌ی زندگی مردمی که دین اسلام دارند با مردم مسیحی یا یهودی برای ایده‌یابی مؤثر است.

زمان هم می‌تواند در ایده‌پردازی بسیار کمک کند. زمان داستان می‌تواند از آغاز تا پایان خلقت جهان باشد. هر زمانی که برای داستان انتخاب شود شرایط و امکانات خاصی برای داستان نویسی پیش روی نویسنده می‌آورد. بهتر است نویسنده زمانی را برای داستان انتخاب کند که نسبت به آن شناخت کافی داشته باشد. مطالعه‌ی کتاب‌های تاریخی، تماشای عکس‌های بایگانی شده، معماری‌ها و نقاشی‌ها نویسنده را در خلق مکان و زمان مناسب یاری می‌کند.

ج) ایده‌پردازی با کمک مضمون یا درون‌مایه

مضمون یا درون‌مایه مهم‌ترین بخش هر داستان است؛ مضمون پیامی است که نویسنده می‌خواهد با داستان به خواننده انتقال دهد؛ پس مضمون به طور ذاتی پیش از ایده‌ی داستان شکل می‌گیرد. ایده‌یابی جستجوی راه مناسب برای انتقال درون‌مایه به خواننده است و اگر مضمون داستان روشن و مشخص باشد، ایده‌یابی برای نویسنده آسان‌تر است.

مثلاً این مضمون که «خرافات در جوامع متعصب بیشتر است» به نویسنده ایده‌های

جالبی می‌دهد. هم‌چنین شخصیت‌ها با این مضمون شکل خاص و متفاوتی می‌یابند و کنش‌ها و گفتگوهای داستان تا حدودی برای نویسنده از قبل مشخص می‌شود. به یاد داشته باشیم که نویسندگان برای نوشتن داستان منتظر ایده نمی‌شوند. تفاوت نویسنده با دیگران در این است که نویسنده به راحتی از کنار جرقه‌های ذهنی نمی‌گذرد؛ بلکه آن‌ها را در دفترچه‌ای یادداشت می‌کند تا این جرقه‌ها در فرصت مناسب خود به آتش تبدیل شوند.

تاریخچه داستان

تاریخ داستان‌نویسی در ایران به قرون اولیه بازمی‌گردد؛ زیرا ادبیات کهن ما با انواع و اقسام مختلفی از افسانه‌ها، تمثیل‌ها، حکایت‌ها و روایت‌ها در هم آمیخته است؛ اما داستان‌نویسی به سبک و سیاق امروزی از اروپا وارد ایران شده است. داستان‌نویسی در ایران در قرون گذشته و به اشکال افسانه، حکایت، روایت، قصه و مثل رایج بوده است. داستان‌های فارسی اغلب جنبه‌های نمادین و تمثیلی داشته و برای تعلیم و تبیین مسائل اخلاقی، فلسفی و عرفانی به کار گرفته می‌شدند. حکایات سیاست‌نامه، قابوس‌نامه و گلستان سعدی از این قبیل هستند. هم‌چنین برخی داستان‌ها همچون بوستان سعدی و مثنوی مولوی به نظم سروده شده‌اند. از دیگر نمونه‌های داستانی می‌توان به سمک عیار، داراب‌نامه، اسکندرنامه اشاره کرد.

رمان و رمان‌نویسی یک سبک امروزی آن تا پیش از ترجمه داستان‌های غربی در ایران سابقه نداشت. نخستین ترجمه‌ها اغلب داستان‌های حادثه‌ای و سرگرم‌کننده بودند؛ زیرا مترجمان آن‌ها طبقه‌ای از اشراف بودند که تنها امکان یادگیری زبانی دیگر داشته و چندان با ادبیات غنی آشنا نبودند. از این‌رو کتاب‌های نویسندگان معروفی همچون بالزاک، داستایوسکی و تولستوی چندان مورد توجه این افراد قرار نمی‌گرفتند.

متأسفانه داستان‌نویسی جدید در ایران شباهت چندان به گذشته ندارد و در کمتر

داستانی رد پای ادبیات کهن به چشم می‌خورد. از این رو بسیاری از افراد از ادبیات کهن ایرانی بی‌اطلاع بوده و ادبیات را با شکل جدید آن می‌شناسند.

یکی از پیشروان نثر نوین ادبی پس از طالبوف و مراغه‌ای، محمد باقر میرزا خسروی کرمانشاهی است که رمان «شمس و طغرا» را در سال ۱۲۸۷ نوشت و در آن حمله مغول به ایران را ترسیم کرد. اگرچه این اثر زمینه‌ای تاریخی دارد؛ اما نویسنده در آن به ماجرابی عاشقانه نیز پرداخته است.

مشفق کاظمی از نویسندگانی بود که در زمینه داستان‌نویسی اجتماعی پیش قدم شد و اولین رمان خود را با نام «تهران مخوف» به چاپ رساند. این رمان اوضاع نابسامان کشور در آستانه کودتای ۱۲۹۹ را روایت می‌کند.

در دوران مشروطه نیز برخی نویسندگان به مسائل اجتماعی و انتقاد از استبداد پرداختند. ادبیات این دوره کاملاً متأثر از فرهنگ غرب بود. کتاب‌های «ستارگان فریب خورده» اثر میرزا جعفر قراجه‌داغی در سال ۱۲۵۳ و «سیاحت‌نامه» ابراهیم بیک در سال ۱۲۷۴ از این قبیل رمان‌ها هستند که می‌خواستند سنت شکن باشند؛ اما همچنان با شگردهای ادبی قدیمی در پیوند بودند.

داستان‌نویسی مدرن در ایران که قدمت آن به حدود یک قرن می‌رسد، با مجموعه قصه‌های کوتاه «یکی بود یکی نبود» اثر محمدعلی جمال‌زاده آغاز شد. این کتاب یکی از مهم‌ترین حوادث ادبی تاریخ ادبیات ایران را رقم زد. در همان دوران حسن مقدم نیز به داستان کوتاه‌نویسی روی آورد ولی داستان‌نویسی را جدی نگرفت و به نمایشنامه‌نویسی پرداخت؛ اما جمال‌زاده نخستین نویسنده‌ای بود که با آگاهی کامل و به دور از مقاله‌نویسی به نگارش داستان کوتاه پرداخت. اگرچه پیش از جمال‌زاده نیز افرادی همچون دهخدا، علی‌عمو و کریم کشاورز دستی در نوشتن داستان‌واره‌های کوتاه و مضامین زندگی داشته‌اند.

پس از جمال‌زاده نویسندگانی همچون صادق هدایت، بزرگ علوی، صادق چوبک،

به‌آذین، جلال آل‌احمد و ابراهیم گلستان نیز پا به عرصه گذاشتند و راه او را ادامه دادند. این افراد آثار بسیار ارزشمندی از خود به‌جای گذاشته‌اند که از این میان می‌توان به بوف کور، چشم‌هایش، تنگسیر، دختر رعیت، زن زیادی و آذر ماه آخر پاییز اشاره کرد.

که تکالیف

تکلیف یادگیری: فهرستی از ویژگی‌های نویسنده تهیه و در کلاس ارائه کنید.
تکلیف عملکردی: نگارش پنج ایده که مناسب یک داستان کوتاه است.